

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА ЗАГРОЗИ

Розвиток людського суспільства, формування і задоволення людських потреб пов'язані з соціальним прогресом, проте він не може ліквідувати конкретних небезпек життєдіяльності людини, суспільства, держави. У процесі розвитку суспільства, ускладнення соціально-економічної системи його організації зростає і розширюється спектр різноманітних, в тому числі і соціальних небезпек.

Соціальна безпека – це стан суспільства, в тому числі всіх основних сфер виробництва, соціальної сфери, охорони внутрішнього конституційного порядку, зовнішньої безпеки, культури, при якому забезпечується номінальний рівень соціальних умов та соціальних благ - матеріальних, санітарно-епідеміологічних, екологічних, психологічних тощо, що визначають якість життя людини і суспільства в цілому та гарантує мінімальний ризик для життя, фізичного та психічного здоров'я людей.

«Соціальна безпека – це стан захищеності правовими, економічними і політичними засобами соціальних прав людини, що забезпечує їх стабільність, реальне використання та гідний рівень життя членів суспільства» [2, с. 34]. Стан захищеності соціальних інтересів людини і суспільства фактично означає відсутність небезпеки.

Соціальні інтереси - це усвідомлена інтегрована система потреб у благополучному існуванні, відтворенні й розвитку людини, суспільства і держави. Соціальні інтереси базуються на фундаментальних цінностях, прагненнях та потребах народу. На основі соціальних інтересів з урахуванням конкретно-історичних внутрішніх і зовнішніх чинників формуються цілі та завдання держави щодо забезпечення її соціальної безпеки з усіх соціальних інтересів слід виділяти пріоритетні (або життєво важливі), задоволення яких забезпечує існування та можливості прогресивного розвитку людини, суспільства і держави.

Виклики, які загрожують соціальній безпеці України визначаються процесами, що спостерігаються в глобальному світі (екзогенні загрози), та внутрішніми тенденціями (ендогенні загрози). Поняття «загроза» означає, що вона виступає конкретною формою небезпеки, яка характеризується наявністю певних чинників, що дестабілізує ситуацію, не дозволяє реалізувати цю безпеку, оскільки створює стан небезпеки. Загрози соціальній безпеці, – констатує О.І. Іляш, – виступають як «сукупність несприятливих факторів, що чинять небезпечний вплив на життєво важливі національні інтереси і соціальну безпеку, які

виходять за локальні рамки системи і є наслідком існуючих небезпек» [1, с. 121], тобто ці загрози не дозволяють в повній мірі реалізуватися національним інтересам у соціальній сфері.

До найбільш значних екзогенних загроз соціальної безпеки можна віднести:

- 1) погіршення екологічної ситуації та зростання ймовірності природних і техногенних катастроф;
- 2) посилення глобальної конкуренції за інтелектуальні ресурси;
- 3) масові захворювання, епідемії, поширення міжнародної злочинності;
- 4) зростання зовнішнього інформаційного впливу.

Ендогенні загрози обумовлені як специфікою прояву в Україні глобальних процесів, так і суто внутрішніми тенденціями, а саме:

- 1) поглибленням прірви між метою і результатами державотворчих зусиль;
- 2) моральним, культурним, інтелектуальним, управлінським зубожінням і деградацією правлячого і підприємницького класів, демонстративне, цинічне зневажання ними правових і моральних норм та вимог суспільства;
- 3) деградацією системи державного управління через масштабну корупцію та некомпетентність, перетворення корупції на базовий соціальний механізм вирішення суспільних справ, виконання багатьма урядовцями політиками функцій агентів зовнішнього впливу, наслідком чого є масова недовіра до існуючих державних інститутів;
- 4) тотальною кризою суспільної духовності і моралі;
- 5) системною демографічною кризою, зокрема відставання України від провідних європейських країн за тривалістю життя населення на 13–15 років, масштабна трудова еміграція з тенденціями переростання в стаціонарну;
- 6) інфраструктурною та інституційною невідповідністю економіки вимогам часу.

Сьогодні в Україні існують і загрози силового характеру, тобто військові і кримінальні – мова йде про непідконтрольні території у зв'язку з військовими діями в Донецькій і Луганській областях. Крім цього до загроз слід віднести послаблення державного регулювання на макро-, мезо- та макрорівнях, неефективність контролю за діяльністю занадто великого управлінського апарату, що суттєво впливає на рівень соціальної безпеки на всіх ієрархічних рівнях.

Теоретична і практична база розв'язання проблем соціальної безпеки не має належного розвитку. Це зумовлюється звуженістю понять і суті соціальної безпеки, яка впродовж довгого часу обмежувалася вирішенням проблем зовнішніх загроз та пов'язаних з ними внутрішніх.

Формування соціальної безпеки як складової економічної безпеки держави в умовах економічної нестабільності має ряд особливостей планування та організації:

1) економічне забезпечення національних та територіальних інтересів громадян не може розглядатись як локалізований сегмент проблеми захисту державних інтересів;

2) інтереси соціальної безпеки у сфері економіки мають відображатися при складанні прогнозів та програм економічного розвитку;

3) посилення загроз впливу інтеграційних та глобалізаційних процесів вимагає розробки відповідних заходів стабілізації.

При формуванні політики слід враховувати такі особливості формування соціальної безпеки та стійкого розвитку:

1) великий дисбаланс доходів громадян, виробництва й споживання товарів і послуг, що створює загрозу для економічного розвитку регіону (полярні прояви багатства й бідності підривають стабільність суспільства в цілому й, відповідно, стійкість усього навколишнього природного середовища);

2) неефективне використання людського, культурно-історичного, природного потенціалу території (процеси економічного зростання заради добробуту і могутності багатшої меншості ведуть до ризиків і дисбалансів, які однаковою мірою загрожують і багатим, і бідним);

3) постійно прискорюються зміни, які відбуваються у світі, причому раціональне природокористування відстає від соціально-економічного поступу.

Темпи зростання населення й економічного розвитку випереджають екологічні досягнення, які забезпечуються новими технологіями й політикою.

Основною метою здійснюваних в Україні реформ є соціальна переорієнтація економічної політики. Відповідно в економічній сфері необхідно запроваджувати науково-технологічні інновації, активно проводити аграрну політику, зміцнювати економічні засади для глибокої перебудови соціальної сфери, у соціальній сфері – підвищити інтелектуальний потенціал нації, забезпечити всебічний розвиток освіти, зміни в соціальній сфері для запобігання зuboжінню населення (реформування системи оплати праці, зменшення безробіття, вдосконалення механізмів надання державної соціальної допомоги, запровадження системи загальнообов'язкового державного соціального страхування), забезпечити поліпшення становища дітей, молоді, жінок, сім'ї; охорони здоров'я населення, зниження смертності та збільшення тривалості життя; зміцнення позицій середнього класу.

Список літератури:

1. Ляш О.І. Ідентифікація змісту та ранжування загроз системі соціальної безпеки / О.І. Ляш // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 2. – С. 118-128.

2. Сташків Б.І. Соціальна безпека як інститут права соціального захисту населення / Б.І. Сташків // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. 30. – С. 32-36.